

"מדרגת יעקב"

שיחת הרה"ג זלמן ברוך מלמד לפרשת וישלח

יעקב והמלאכים • מדוע הזדרז יעקב לפגוש את עשיו • מגמת הצרות לעורר לתפילה • יעקב – מדרגה של רבים • בזכות אבות • תפילת העני • התמודדות יעקב עם המלאך • פגיעה בגיד הנשה • תיקון מהשורש • התיקון מתחיל מאנשי הקודש • מדרגתו של יעקב • פכים קטנים • המהפכה הרוחנית של הרב נריה • עין טובה והשכנת שלום (על רעיה מלמד ז"ל)

מדרגת יעקב והמלאכים

"וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לִפְנֵי אֵל עֲשׂוֹ אָחִיו אֲרֻצָּה שְׂעִיר שָׂדֶה אָדָם" (בראשית לב, ד-ה). ובסוף הפרשה הקודמת כתוב: "וַיַּעֲקֹב הֵלֵךְ לְדָרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ בּוֹ מַלְאָכֵי אֱלֹהִים: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כְּאֲשֶׁר רָאִם מַחְנֵה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא מַחְנֵיִם".

הזהר מדייק, יש הבדל בין הפסוקים, בסוף פרשת ויצא כתוב: "וַיַּעֲקֹב הֵלֵךְ לְדָרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ בּוֹ מַלְאָכֵי אֱלֹהִים", ובתחילת הפרשה כתוב "וַיִּפְגְּעַם בַּמָּקוֹם וַיִּלֶּן שָׁם" (בראשית כח, יא). יעקב יוצא מארץ ישראל הוא חולם חלום ורואה מלאכים בחלום ולא בהקיש. באותה שעה יעקב עדיין לא היה נשוי, והיה במדרגה שיכל לראות את המלאכים רק בחלום, אבל כשאדם נשוי הוא שלם ושורה עליו שכינה.

לכן כשיעקב אבינו חוזר עם כל המשפחה ומגיע לארץ ישראל הוא רואה את המלאכים בעיניו לא בחלום. ועוד הבדל, מקודם כשהוא יצא מארץ ישראל לחרן הוא פוגע במקום, הוא משתדל להגיע אל המקום הקדוש הזה אז הוא חולם את החלום שרואה בו מלאכים. כעת "וַיַּפְגְּעוּ בּוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים" הם מקדימים אותו, הם פוגעים בו. זאת אומרת, הוא במצב כזה שהמלאכים באים אליו לקראתו. יש כאן מדרגה חדשה.

וכיצד ידע יעקב שאלו מלאכי אלוקים, הוא רואה את אותם המלאכים שהוא ראה אז בחלום, "מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עָלִים וַיֵּרְדּוּ בּוֹ" (בראשית כח, יב). מלאכים אלה באים עכשיו לפניו כשהוא חוזר לארץ ישראל.

"וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל עֶשָׂו אָחִיו". המילה מלאכים יכולה להיות משמעותה גם שליחים, והתרגום מתרגם כך. במקום שכתוב מלאכי אלוקים מתרגם התרגום שזה כפשוטו ממש מלאכי אלוקים. וערערו בו מלאכי דה', וכשיעקב שולח מלאכים, מתרגם התרגום 'ושלח יעקב אזגדין קדמוהי' כלומר לא מלאכים ממש אלא שליחים. אבל רש"י מפרש מלאכים ממש. והזוהר אומר שאותם המלאכים שפוגעים בו, אותם הוא שולח, 'ושלח יעקב מלאכים לפניו'. ועל זה אומר הזוהר: "כִּי מַלְאָכָיו יֵצְאוּ לָךְ לְשִׁמְרָךְ בְּכָל דִּרְכֶּיךָ" (תהילים צא, יא). זה נאמר על יעקב אבינו שהקב"ה שלח מלאכים ליעקב משום שבא שלם עם השבטים העליונים שהיו כולם שלמים כראוי, כמו שנאמר "וַיַּעֲקֹב הֵלֵךְ לְדֶרֶכוֹ וַיַּפְגְּעוּ בּוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים".

מדוע הזדרז יעקב לפגוש את עשו

בזוהר (בראשית קס"ו ע"א):

אמר רבי אבא למה נתעורר יעקב לשלוח מלאכים מוטב היה לשתוק ממנו - זו שאלה שגם שואל המדרש (בראשית רבה עה, ב) ושם חכמים אומרים ביקורת על

יעקב שלא היה צריך לשלוח מלאכים לעשו הרשע ולעורר אותו 'לדרכו היה מהלך ואתה משלח אצל'.

הזוהר אומר אחרת, יעקב אבינו ידע שעשו מכבד את אביו ומקיים מצווה זו של כיבוד אב ואם בהידור ובשלמות, ובוודאי לא ירצה לצער את אביו בשום פנים ואופן. ולכן רצה להיפגש עם עשו עוד בחיי יצחק, שאז יש יותר סיכוי שעשו יתפייס ויהיה שלום ביניהם. ואם יעקב ימתין לאחרי פטירתו של יצחק, במצב שלעשו אין מצוות כיבוד אב, לא יוכל להתפייס והצרה תהיה יותר גדולה.

מגמת הצרות לעורר לתפילה

כשהמלאכים חוזרים ליעקב הם אומרים לו "בָּאנוּ אֵל אֶחָיִךְ אֶל עֲשָׂו וְגַם הִלְךְ לְקִרְאָתְךָ וְאָרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ" (בראשית לב, ז). המלאכים מספרים ליעקב שעשו לא איש שלום אלא איש מלחמה ומגיע אליו עם ארבע מאות איש. שואל הזוהר (בראשית קס"ז ע"ב) כל כך למה, למה יעקב אבינו שהוא צדיק, ומלווים אותו הברכות שברך אותו אביו, ומלאכים שומרים עליו, מה פתאום עשו הולך לקראתו עם ארבע מאות איש על מנת לפגוע בו. עונה הזוהר, שהקב"ה אוהב תפילתן של צדיקים, ועל כן הוא מביא עליהם צרות כדי שיתפללו. במקום אחר אומרים חז"ל, למה האימהות היו עקרות - כי הקב"ה אוהב תפילתן של צדיקים. יש כאן הסבר חדש. בדרך כלל אנחנו יודעים שכשיש למישהו צרה, הוא צריך להתפלל כדי לצאת ולהתרפא מהצרה, זה הייעוד של התפילה. והנה מתברר שלא כן, התפילה היא המטרה, והצרה היא האמצעי. הקב"ה אוהב תפילתן של צדיקים. ואם האימהות עקרות הן מתפללות, והתפילה עולה לפני הקב"ה ומעוררת הרבה טוב והרבה אור וזה גורם שפע בעולם. וזה מה שהקב"ה אוהב.

תפילת יעקב – מדרגה של תפילת רבים

וכך גם תפילתו של יעקב אבינו. הזוהר אומר שתפילת רבים יותר גדולה מתפילת יחיד, והסיבה משום שכאשר יחיד מתפלל יש לתפילה רק גוון אחד. וכשרבים מתפללים, כל אחד ואחד מתפלל באופן המיוחד שלו, באופי שלו, באיכויות שלו, בכוונות וברצונות שלו, וכשכל התפילות מצטברות יחד, מופיעה תפילה עשירה מאוד, תפילה מלאה בגדלות. לכן הקב"ה אוהב את תפילת הרבים. יעקב אבינו אף שהוא יחיד, כיוון שהוא אביהם של ישראל, תפילתו נחשבת תפילה של ציבור. וכפי שהגמרא בראש השנה (לב:) אומרת לגבי פסוקי הזיכרונות שהם צריכים להיות פסוקים של זיכרונות של רבים, וגם הפסוק ש'ה' פקד את שרה', נחשב זיכרון של רבים, כיוון ששרה אמנו היא בבחינה של ציבור. אבות האומה והאימהות יש להם בחינה של כלל. לכן תפילתו של יעקב אבינו הייתה כל כך אהובה לפני ריבונו של עולם. והקב"ה סיבב שעשו ירצה לפגוע ביעקב, כדי שיעקב יתפלל.

בזכות אבות

מתפילתו של יעקב אנחנו יכולים ללמוד איך צריך להתפלל, יעקב אבינו פונה לריבונו של עולם: "וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי אֲבִרְהָם וְאֱלֹהֵי אָבִי יִצְחָק ה' הָאֵמֶר אֵלַי שׁוּב לְאֶרֶצְךָ וְלִמְוֹלָדֶיךָ וְאִיטִיבָה עִמָּךְ" (בראשית לב, י). יעקב לא בא בתפילה לבדו, הוא בא בשם האבא ובשם הסבא. גם לאברהם הוא קורא אבי, כי יש צד שיעקב אבינו הוא בן של אברהם מבחינה מסוימת, וכמובן גם בן של יצחק, אברהם הוא בחינה אחת, ויצחק הוא בחינה אחרת, ויעקב עומד באמצע ומשלים את שתי הבחינות. הזכרנו שאברהם מידת החסד, ויצחק מידת הגבורה, ויעקב מאחד את שתי התכונות הגדולות האלה. הוא ממשיך גם את אברהם וגם את יצחק. 'אלוקי אבי אברהם ואלוקי אבי יצחק'.

כך גם אנחנו פונים לריבונו של עולם בתפילת שמונה עשרה בפנייה ישירה ופותחים בתפילה 'אלוקינו ואלוקי אבותינו'. אינני יודע מה אתם מתכוונים כשאתם אומרים 'אלוקי אבותינו', האם אתם מתכוונים לשלושת האבות, או

שאתם מתכוונים לכל האבות שלנו, האבא, והסבא, והסבא רבה, עד שמשלשלים ומשלשלים ומשלשלים עד אברהם יצחק ויעקב. אבותינו, כולם אבותינו, ריבוננו של עולם הוא אלוקי אבותינו אלוקי כל הדורות, אלוקי אבא וסבא וסבא רבא ועוד ועוד, והעיקר השורש, אלוקי אברהם אלוקי יצחק ואלוקי יעקב. אנחנו לא באים לתפילה מצד עצמנו, אנחנו באים עם פרוטקציה, באים לריבוננו של עולם ואומרים לו, אנחנו הילדים של אברהם אבינו של יצחק ויעקב, אז ריבוננו של עולם קבל את תפילתנו.

זוהי גם הדרכה שיש בה כיבוד הורים. כשאדם בא לבקש איזו בקשה, אם בגלל שהוא בן של אביו נענים לו וממלאים את הבקשה הזאת, שיגיד שהוא בן של אביו, שישב בזה את אביו. זה מצד אחד, כיבוד הורים שאנחנו מתייחסים אליהם בכבוד. ומצד שני, אנחנו מזכירים את אבותינו כי אנחנו רוצים שהקב"ה יקבל את תפילתנו מכוח זה שאנחנו הבנים של האבות. וכך פותח יעקב "וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אֲבִי אֲבְרָהָם וְאֱלֹהֵי אֲבִי יִצְחָק ה' הָאֵמֶר אֵלַי שׁוּב לְאַרְצְךָ וְלִמְלֹכֶתְךָ וְאִיטִיבָה עִמָּךְ: קִטְנִיתִי מִכָּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל הָאֱמֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת עַבְדְּךָ" (בראשית לב, י – יא). ראשית כל, תודה, לא מגיע לי כל החסדים כל הטובות. ואחרי שפותחים בתשבחות ותודות לריבוננו של עולם, אז אפשר לבקש: "הַצִּילֵנִי נָא מִיָּד אֲחִי מִיָּד עֲשׂוֹר" (שם פס' יב).

תפילת העני מעומק הלב

הזהר אומר שהתפילה של האבות מקיימת את עם ישראל לדורותיו. כלומר יש לנו זכויות של האבות שבזכותם הקב"ה שומר עלינו. ויש מדרגות בתפילה, יש תפילה שדוד המלך מזכיר, "תַּפִּלָּה לְעַנִּי כִּי יַעֲטֹף וְלִפְנֵי ה' יִשְׁפָּךְ שִׁיחוֹ" (תהילים קב, א) הקב"ה מקבל את תפילת העני באופן מיוחד ומקדים אותה לכל התפילות האחרות, כי העני מדבר מתוך עומק הלב, מתוך הצער, מתוך החיסרון שיש לו. והתפילה שלו לא באה מפני שיש חובה להתפלל, הדברים שהוא מבקש וצריך אותם כל כך חסרים לו, והוא מתפלל מעומק הלב, ותפילה שבאה מעומק הלב,

זו התפילה הכי אהובה על ריבונו של עולם. ולכן הפסוק אומר "תִּפְלֶה לְעֵנִי כִּי יַעֲטֹף" יעטוף פירוש המילה, כמו 'העטופים ללבן', כלומר הוא דוחה את כל התפילות האחרות, והקב"ה מקבל תחילה את תפילתו. כמובן שתפילה של צדיקים היא גם כן תפילה מאוד עליונה, וכל תפילה יש לה את המעלה שלה, אבל מבחינת הסדר, ריבונו של עולם מקבל את תפילת העני תחילה. וזה אומר לנו מה עניינה של התפילה, כשהתפילה באה מעומק הלב, ואדם באמת מבקש מריבונו של עולם מעומק הלב, זאת התפילה שנשמעת. "וְהָיָה כִּי יִצְעַק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי חֲנוּן אֲנִי" (שמות כב, כו). "וְלִפְנֵי ה' יִשְׁפָּךְ שִׁיחוֹ". ומשמע מלשון הזוהר שאפילו שהעני קצת מתרעם, למה הקב"ה לא נותן לו, ולמה כל כך קשה לו וחסר לו, זה לא צודק, למה הוא צריך לסבול כל כך קשה?! אף שהוא אומר זאת בלשון תרעומת, מתרעם על ריבונו של עולם - הקב"ה אוהב את זה. אתה פונה אלי ומבקש, הלשון הזאת אהובה עלי. העני פונה לריבונו של עולם ויודע שרק ממנו יכולה להיות לו הישועה.

התמודדות יעקב עם המלאך

יעקב פוגש עוד פעם מלאך. "וַיֹּתֶר יַעֲקֹב לְבָדּוֹ וַיֵּאבֶּק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר וַיָּרָא כִּי לֹא יָכַל לוֹ וַיִּגַע בְּכַף יָרְכּוֹ וַתִּקַּע כַּף יָרֵךְ יַעֲקֹב בְּהֶאֱבָקוֹ עִמּוֹ: וַיֹּאמֶר שְׁלַחֲנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁלְּחֶךָ כִּי אִם בִּרְכָתִנִּי" (בראשית לב, כה – כז).

אומר המדרש (בראשית רבה, עח, ב): "וַיֹּאמֶר שְׁלַחֲנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר" (בראשית לב, כז) שהגיע זמן קילוסי לקלס לקב"ה, אמר לו יקלסו חבריך, אמר לו איני יכול למחר אני בא לקלס והן אומרים לי כשם שלא קלסת אתמול כך אין אתה מקלס היום" – המלאך רוצה ללכת, ויעקב לא משחרר אותו. המלאך אומר שיש לו תפקיד להתפלל לפני ריבונו של עולם, ויעקב אומר לו שיקלס מחר והיום יקלסו המלאכים האחרים. אומר לו המלאך, אם אני בא לקלס מחר, יאמרו לי כשם שלא קילסת אתמול כך אתה לא מקלס היום, אמר לו יעקב שתוק, איני משלח אותך עד שאתה מברך אותי, וכפי שאותם המלאכים שבאו אצל אברהם לא פירשו

ממנו אלא בברכה, כך גם אתה צריך לפרוש ממני עם ברכה. אמר לו, אותם נשתלחו על מנת כך, הם נשלחו לברך, ואני לא נשתלחתי לברך אותך, אמר לו שתוק לא אשלחך. רבי לוי בשם רבי שמואל בר נחמן אמר, אמר לו, מלאכי השרת על ידי שגלו מסתורין של הקב"ה, נדחו ממחיצתן קל"ח שנה. אם אני אספר, ואגיד מה שאסור לי להגיד, מה שלא נתנו לי רשות, אני אסתלק מהמחיצה, אם אני אשמע לך אדחה ממחיצתי, ושוב אמר לו יעקב, אני לא משחרר אותך, שתוק, או שאתה מברך אותי או שאתה נשאר כאן. אמר רב הונא בסוף אמר המלאך אין לי ברירה ואני מגלה לו, ואם אומר לי הקב"ה למה גילית לו, אני אומר לפניו, ריבוננו של עולם, בניך גוזרים גזרות ואין אתה מבטל גזרתן, ואני יכול הייתי לבטל גזירתן? צדיק גוזר והקב"ה מקיים, אז מה אני יותר מהקב"ה?! ואז אמר לו המלאך שעתיד הקב"ה להיגלות עליך בבית אל ולהחליף את שמך, ואני גם עומד שם וגם מברך, הדא הוא דכתיב "בֵּית אֵל יִמְצָאֵנוּ וְשֵׁם יְדַבֵּר עִמָּנוּ" (הושע יב, ה) עמך אין כתיב כאן אלא שם ידבר עמנו.

משמעות הפגיעה בגיד הנשה

הזוהר (בראשית ק"ע: - קע"א.) עומד על המאבק הזה שהיה בין יעקב למלאך, שכאשר הוא ראה שהוא לא יכול לו, ויגע בכף ירכו. יעקב אבינו שלם בכל הצדדים, והמלאך חיפש מקום שיש בו איזה צד של חיסרון, איבר שיש בו חולשה, ואז הוא נגע בכף הירך. הזוהר מבאר שיש תרי"ג מצוות, רמ"ח מצוות עשה, ושס"ה מצוות לא תעשה, רמ"ח מצוות עשה כנגד רמ"ח איברים, ושס"ה מצוות לא תעשה כנגד שס"ה גידים וכנגד ימי השנה. זאת אומרת, כל גיד וגיד כנגד אחד מימי השנה, וגיד הירך הוא כנגד תשעה באב. זה היום שיש בו חולשה, חז"ל אומרים שלכל יום יש הייחוד שלו, יום תשעה באב בעצם היה יכול להיות יום גדול מאוד, יום בשורה, כי המרגלים היו יכולים לבוא ולהגיד, ראינו את ארץ ישראל שהיא ארץ יפה וטובה, ופירות יפים וכו' ואנחנו ננצח את כל האויבים שלנו, אבל היום הזה נתהפך ליום רעה. וכך בזמן שמשה הוריד את הלוחות, היה

יכול להיות יום גדול ועצום, יום קבלת הלוחות הראשונות, ובגלל חטא העגל, יום זה התהפך ליום פורענות, ובע"ה יתהפך בחזרה, וימים אלו יהפכו לימים טובים. בכל אופן תשעה באב זהו יום שיש בו אפשרות של קלקול, כמו שאמרו חז"ל מגלגלים חובה ליום חייב וזכות ליום זכאי. וכנגד זה יש את גיד הנשה שהוא במקום ששם נמצא יצר הרע, שם החולשה, ושם הוא נגע ופגע בו "והוא צלע על ירכו" (בראשית לב, לב). מתי זה קורה - בלילה לפני עלות השחר כשהם נאבקים, וקצת לפני עלות השחר הוא מצליח לפגוע בו. אולי יש בזה רמז, כל המהלך של יעקב אבינו בשתי הפרשיות הללו, הוא מהלך שמבטא את עניינם של ישראל מראשיתם ועד העתיד לבוא. חז"ל אומרים לנו שמעשה אבות סימן לבנים. אפשר להתבונן שלפני עלות השחר, לפני הגאולה, בא מלאך ויש מאבק, מנסים לעצור את הדרך שלנו, את מהלך הגאולה. עברנו כבר דרך ארוכה מאוד, יעקב יצא מביתו והולך לחרן ובונה את המשפחה, ועכשיו בדרך חזרה הוא מגיע לארץ ישראל וצריך להתמודד עם המלאך הזה שנוגע בו במקום החולשה. וכך גם אנחנו היום בדרך לארץ ישראל, בזמן החזרה לארץ ישראל, פגשנו פגיעה כואבת מאד במקום של החולשה. אבל יש לזה תיקון, "וַיִּזְרַח לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ", בסוף מתרפאים, מתגברים על החולשות ומנצחים.

תיקון מהשורש

כל מאורע שקורה צריך ללמוד מזה, מה הקב"ה מלמדנו. עכשיו אירע לנו הדבר הזה שאויבינו התנפלו עלינו בצורה איומה ונוראה. במקום הזה בשעה הזאת, באותו היום עם אותם האנשים. צריך ללמוד מזה. הקב"ה רוצה ללמד אותנו, שאנחנו צריכים לתקן את עצמנו מכל הצדדים, לתקן גם את גיד הנשה שיהיה בריא. גם את הצד הזה של החולשה צריך להבריא אותו. הקב"ה נותן לנו מכה,

התמודדות, ואנחנו צריכים לעבוד על הנקודה הפנימית, לדעת מה צריך לתקן ולהיות יותר מתוקנים.

מסופר על צדיק אחד שכל פעם שהוא היה חולה, הוא לא רצה רפואות. הוא היה אומר אני צריך תיקון, והיה מתפלל, ולפעמים גם כשהיה בסכנה גדולה, אפילו במצבים קשים לא רצה רופאים, ולא רצה רפואות. פעם אחת, היה חולה מאוד והוא אמר תקראו לרופא, אז המשפחה מאוד שמחה, כי חשבה שסוף סוף הוא ייטול תרופות ולא תהיה סכנה. קראו לרופא, והרופא אמר שהבעיה היא כזאת וכזאת, ואלו התרופות. הביאו לו את התרופות, והוא לא רצה לקחת אותם, שאלו אותו בני משפחתו, מה הדבר הזה, אתה קראת לרופא ואתה לא לוקח את התרופות שרשם, אמר להם, אני אגיד לכם, אני הפעם לא ידעתי מה הבעיה, לא ידעתי באיזה איבר חליתי, אז לא ידעתי על מה להתפלל. עכשיו שהרופא אמר לי היכן הבעיה, אני יודע על מה לבקש. אני לא צריך את התרופות, אני יודע שהבעיה היא שאני צריך תיקון, אם אתקן את עצמי במקום שצריך תיקון, אהיה בריא. צריכים תמיד להתבונן מה הרופא אמר, איפה הבעיה, ומה צריך תיקון.

כשאנחנו פוגשים שיש איזו חולשה בציבור באיזה מקום, צריך לחפש את התיקון בשורש, השורש אצלנו. אמנם נראה לנו שאנחנו רחוקים מהחולשה הזאת, אבל אם נתבונן נראה שהתיקון צריך להתחיל אצלנו, וזה אחר כך יעשה תיקון בכלל כולו.

התיקון מתחיל מאנשי הקודש

כל התיקון מתחיל מאנשי הקודש, מאנשי התורה, מבני הישיבה. מכאן מתחיל התיקון. כשאנחנו נהיה במצב יותר מתוקן, זה ישפיע על כולם. לא להגיד אנחנו ב"ה, אבל הם עושים את כל הבעיות, בגללם באות כל הצרות. ככה לא מסתכלים על המציאות, זה לא נכון. הכול מתחיל מהראש של האומה, מהלב של האומה, ושמה אם יש אי שלמות אפילו קטנה, זה אחר כך מתפשט למקומות אחרים, ונהיה חיסרון יותר ויותר גדול. כמו שחז"ל אומרים לנו על מה חרבה ארץ ישראל,

על מה אבדה הארץ - שלא בירכו בתורה תחילה (נדרים פא.), מזה התחיל החיסרון ואחר כך זה התפשט לעוד חסרונות, ובסוף חז"ל אומרים שבית ראשון חרב בגלל עבודה זרה, גילוי עריות, ושפיכות דמים (יומא ט:), אבל הנביא אומר שהארץ אבדה על זה שלא בירכו בתורה תחילה, מי צודק - שניהם.

בני התורה לא בירכו בתורה תחילה, למדו תורה אבל היו צריכים ללמוד תורה יותר בדבקות, ומתוך הכרת מעלתה של התורה, ללמוד יותר בקדושה, וזה היה משפיע על אחרים ואחרים על אחרים עד שלא היו מתדרדרים לגילוי עריות ושפיכות דמים ועבודה זרה. עם ישראל היה במקום מרומם, אבל מכיוון שלא ברכו בתורה תחילה, אז המדרגה הרוחנית של אנשי הקודש ירדה, מתוך כך האנשים במדרגה שפחות מהם גם כן ירדו, ואלו שפחות מהם גם כן ירדו, ועמא דארעא אזלא ודלדלה עד שנהיו עובדי עבודה זרה וחטאו בגילוי עריות ובשפיכות דמים.

אז כמו שהחולשה מתחילה מהשורש, גם התיקון מתחיל מהשורש. וכך גם היום, לא להגיד אצלנו הכול מצוין, לא להגיד כל הבעיה היא בגלל האחרים שמתנהגים בצורה לא מוסרית, לא נכונה, עושים חגיגות, מסיבות... זו לא הסתכלות נכונה. הכול מתחיל בשורש. אנחנו צריכים לעשות את חשבון הנפש העמוק הפנימי הזה. כשנוגעים בכף הירך, צריכים שהראש יהיה מתוקן, ואז גם כף הירך יהיה מתוקן.

מדרגתו העליונה של יעקב

"וַיֵּתֶר יַעֲקֹב לְבָדּוֹ וַיֵּאָבֶק אִישׁ עִמּוֹ" (בראשית לב, כה).

אומר המדרש (בראשית רבה פרשה עז, א): "אין פֶּאֶל יִשְׂרָאֵל רֵכֵב שְׁמַיִם בְּעֶזְרָךְ" (דברים לג, כו), רבי ברכיה בשם רבי יהודה בשם רבי סימון אמר אין כאל ומי כאל - ישורון הנאים והמשובחים שבכם, אתה מוצא כל מקום שהקב"ה עתיד לעשות לעתיד לבוא, הקדים ועשה על ידי צדיקים בעולם הזה. הקב"ה מחיה

מתים, ואליהו מחיה מתים. הקב"ה עוצר גשמים, ואליהו עוצר גשמים. הקב"ה מברך את המועט, ואליהו מברך את המועט. הקב"ה מחיה את המתים, ואלישע מחיה את המתים. הקב"ה פוקד עקרות, ואלישע פוקד עקרות וכו'. רבי ברכיה בשם רבי סימון אמר אין כאל ישורון ומי כאל ישורון ישראל סבא, מה הקב"ה כתוב בו " וְנִשְׁגָּב ה' לְבָדוֹ " (ישעיהו ב, יא) אף יעקב "וַיֵּיתֶר יַעֲקֹב לְבָדוֹ".

האמירה הזאת חריפה מאוד, כלומר הקב"ה נותן כוח לצדיקים שהם מבחינה מסוימת יכולים לעשות דברים על טבעיים כמו הקב"ה, להחיות מתים, לרפא חולים, לפקוד עקרות. הדמיון הזה הוא כמובן דמיון חלקי מאד. הקב"ה מחיה את כל המתים, הוא פועל על הכלל. הצדיקים יכולים לעשות איזה תיקון פרטי לפלוני לאלמוני, לפקוד עקרות וכד'. אבל הפסוקים האלה, "וְנִשְׁגָּב ה' לְבָדוֹ" "וַיֵּיתֶר יַעֲקֹב לְבָדוֹ" (בראשית לב, כה), רומזים לנו כמו שריבוננו של עולם הוא אחד בכל העולם, יש גם בחינה של יעקב שהוא אחד בעולם ואין עוד מלבדו. איך אפשר להגיד על יעקב שהוא לבדו – ליעקב בעולם הזה יש איזו בחינה מיוחדת במינה, בחינה שהוא שונה מכולם, בחינה אלוקית, בחינה שהוא לבד ואין דומה לו. יש לו ייחודיות מיוחדת במינה, זה יעקב, זה ישראל, כלל ישראל. יעקב נמצא במדרגה מאוד עליונה.

פכים קטנים – לא לותר על הפרטים הקטנים

חז"ל אומרים (בחולין צא). על הפסוק "וַיֵּיתֶר יַעֲקֹב לְבָדוֹ" למה הוא נשאר שם לבד - בשביל פכים קטנים. נשארו שם כמה כדי חרס ויעקב חס עליהם, לא רצה להשאיר דבר. יעקב מתייחס בכבוד לכל דבר שיש בעולם, לא מזלזל בשום פרט, גם לא בדבר קטן. ויש פה איזה לימוד עמוק שמרן הרב מלמד אותנו, שהשלמות הגדולה של האדם היא שראשו בשמיים ורגליו בארץ, "סֶלֶם מִצֵּב אֶרְצָה וְרָאשׁוֹ מִגֵּיעַ הַשָּׁמַיִם" (בראשית כח, יב). זאת אומרת, יכולים להיות אנשים רוחניים שהם מאוד מופשטים, וברעיונות ובהשקפות הם יוצאים מן הכלל, ובהתנהגות בפועל במעשים הם לא מתוקנים, לא שלמים. לא מקפידים על דברים קטנים,

הדברים האלה בעיניהם הם קטנטנים, לא חשובים, חשובה הדבקות, חשובה האמונה, הרוחניות... קריאת שמע בזמן, זה לא כל כך חשוב. דייקנות בפרטי פרטים, זה לא דבר שצריכים להחשיב. ויעקב אבינו היה במדרגה הזאת של שלמות, מצד אחד בגדלות נשגב ה' לבדו, ומצד שני מטפל גם בפכים הקטנים. גדלות של שלמות.

סיפרתי כבר שהייתה לי התלבטות לגבי מזוזה איך לשים אותה בכניסה למרפסת, האם לשים את המזוזה מימין לנכנס למרפסת, או מימין לנכנס מהמרפסת לבית, ואז ראיתי שבבית הרב, המזוזה מסודרת בצורה כזאת בצד ימין למי שנכנס מהמרפסת אל הבית. הייתי אז אברך צעיר, ושאלתי את הרב רענן (חתן מרן הרב), האם הרב הוא קבע את הדבר הזה. אני חשבתי שהרב בשמיים, ואחרים סידרו את הדברים בבית של הרב, והוא לא היה מעורב בדברים המעשיים. שאלתי אותו האם הרב היה מעורב בכל הדברים שנעשו בבית, האם על כל דבר שאלו את הרב. והוא אמר לי: אני לא מבין את השאלה, בוודאי, הכול נקבע על פי הרב, כל הפרטים. דיברו על הרב שהוא היה מרחף, שמימי, אבל הרב היה מאד מדקדק ומחמיר בפרטי פרטים. מסופר על הרב שהוא היה במרחץ או בים, הוא החמיר על עצמו שהוא התעטף במגבת, ומכיוון שיש לה ארבע פינות, זה כמו בגד שחייב בציצית, אז הוא היה קודם זורק את המגבת ומפקיר אותה, ואחר כך היה מתעטף בה. היו לו חומרות והידורים בכל פרטי הפרטים. הרב היה 'סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה'. זו ההדרכה. תלמיד חכם אמיתי זה תלמיד חכם שמדקדק בכל פרטי הפרטים ועושה כל דבר בשלמות, הוא מכניס את הגדולה הרוחנית בכל הפרטים, ועושה הכול בגדלות.

המהפכה הרוחנית שחולל הרב נריה

השבת היה יום השנה של הרב נריה. לרב נריה יש זכויות גדולות. הרב נריה עשה מהפכה בנוער הדתי. מקודם, החינוך של תנועת בני עקיבא היה ליישב את הארץ, להקים קיבוצים. זאת הייתה המטרה והשאיפה החלוצית באותה תקופה, והיא

מילאה את הלבבות. זה היה הדבר הכי חשוב שצריך לעשות. לכן אנשים לא שקעו בעולם התורה, כי צריך לבנות את הארץ. לעסוק בהתיישבות, לבנות יישובים דתיים כמובן, להקים עוד קיבוץ של בני עקיבא ועוד קיבוץ. בא הרב נריה ועשה שינוי כיוון. כנראה שגם הזמן היה בשל לכך, אבל הרב נריה זכה להוביל מהלך של שינוי.

למדתי שנתיים וחצי בכפר הראה, והרב נריה מילא אותנו בשאיפה להמשיך ללמוד תורה. לגדול בתורה, להיות בני תורה, להיות תלמידי חכמים. הדור צריך שיהיו בו מרביצי תורה תלמידי חכמים. והחבורה שלנו זכתה להיות החבורה הראשונה שעשתה את השינוי הזה - ללכת לישיבות, להמשיך ללמוד תורה. ואחר כך הגיעו עוד ועוד שהלכו באותה הדרך.

אני זוכר בתקופה שהייתי בכפר הרא"ה, היו בסך הכול מאה ועשרים תלמידים, וזו הייתה הישיבה התיכונית היחידה בארץ חוץ מהמדרשיה שהוקמה על ידי הפועל המזרחי. אלו היו שתי הישיבות התיכוניות היחידות. ובזמן שאנחנו בישיבה, הרב נריה מקים את הישיבה במירון, ואחר כך יזם והקים את ישיבת נחלים, ואחר כך שלח את הרב אריה בינה להקים את ישיבת נתיב מאיר, ועוד ועוד ישיבות, וכך עשה מהפכה בציבור שלנו. כשהוא הקים ישיבה, הוא שלח לשם תלמידים על חשבון הישיבה בכפר הרואה. אתה שולח תלמידים, הישיבה שלך מתקטנת, ואחר כך יש לך תחרות עם ישיבות אחרות... אבל הרב נריה המשיך ודחף להקמת עוד ועוד ישיבות. ויש לו את הזכות הגדולה שהוא זכה לעשות את המהפכה הגדולה הזו.

ההשפעה שלו עלינו הייתה בעיקר בדוגמא האישית שלו. אתה רואה אותו מתפלל, זה משפיע. רואה אותו איך מתנהג ביום יום, זה משפיע. הוא אמר לנו פעם, 'מתי מתחיל חינוך הילדים - כשההורים נולדים, ומחנכים את עצמם אז מתחיל חינוך הילדים'. ההשפעה הכי גדולה שיש, היא הדוגמא אישית. אם אדם מתנהג בצורה נכונה, בצורה טובה ורגועה, אם ההורים יודעים להתנהג בצורה

טובה ונכונה ורגועה, אז כך גם הילדים גדלים. אותו דבר עם הרב, עם המדריך, אדם מתנהג בצורה הנכונה והיפה, וזה משפיע על כל הסביבה שלו.

אני זוכר שבשנה שהקמנו את ערוץ 7, לפני חנוכה, קיבלנו מהרב נריה מכתב חיזוק. ראשית כל היה מפרגן. כל דבר טוב שמישהו עשה, היה שולח לו מכתב יישר כוח, עודד וחיזק. במכתב שכתב לנו, פתח כמובן בדברים טובים, ואחר כך העיר שעכשיו מגיע חנוכה, אל תגידו בערוץ, חג החנוכה, תגידו ימי החנוכה. חגים אלו רק שלושת הרגלים שבתורה. היה לו חשוב מאד להדריך את ההדרכה הזאת.

הייתה לו אהבת ארץ ישראל גדולה, והיה לוחם על ארץ ישראל. וכשהייתה ההחלטה הזאת של הממשלה להכניס לכאן את האויב שלנו, לחלק את ארץ ישראל, למסור ערים לשליטת הערבים, (הסכמי אוסלו). הרב נריה היה מאד מדוכא ועצוב. תמיד כשביקשנו ממנו שידבר בערוץ, היה נענה מיד ומדבר דברי חיזוק, באותו היום, סיפרה לי הרבנית אשתו, היא פנתה אליו שרוצים שידבר, והוא אמר: 'אני לא יכול, כל כך כואב לי, אין לי מה להגיד'. והיה לו כאב עצום מההסכם הנורא הזה.

זו הייתה דמותו של הרב נריה.

עין טובה והשכנת שלום (על האמא רעיה מלמד ז"ל)

זה גם יום השנה של אימי זכרונה לברכה, והרבה למדתי ממנה. הייתה לה תכונה מיוחדת, עין טובה, לא יכלה לשמוע ביקורת לא על אנשים ולא על ציבור. אני זוכר שהורי היו בידידות מאד גדולה עם משפחה שהיו שייכים לציבור האגודאי. באותה תקופה היה יכול להיות דבר כזה, היום זה פחות קורה, אבל הקשר בין החוגים היה רב מאוד, והייתה ידידות נעורים. אבי המשפחה היה מנהל תלמוד תורה בתל אביב, והם היו באים לבקר אותנו, והם עם השקפת העולם שלהם, הייתה להם ביקורת על הרבה דברים הקורים בארץ, והאמא לא יכלה לסבול את

זה. היו שם צעקות, ויכוחים חריפים, לא יכלה לשמוע דיבורים כאלה. איך אפשר לדבר דברים לא טובים על עם ישראל. הייתה לה עין טובה.

במסכת אבות (פרק ב משנה ט) רבי יוחנן בן זכאי שואל את תלמידיו הגדולים ביותר, באיזו דרך ידבק האדם. חמישה תלמידים היו לרבן יוחנן בן זכאי, הגדול שבהם היה ר' אליעזר בן הורקנוס והוא אמר עין טובה, להסתכל בעין טובה. רבי יהושע אומר חבר טוב, ר' יוסי אומר שכן טוב, והאחרון ר' אלעזר אומר לב טוב שהוא שקול כנגד הכול. מה ההבדל בין לב טוב לעין טובה - לב טוב פירושו של דבר שאדם אוהב ועושה דברים טובים, אוהב להטיב עם הבריות. עין טובה הוא רואה טוב, מסתכל על הבריות ורואה את הטוב שבהן, זה משהו אחר. זה לא אותו דבר בדיוק. בתוך הלב טוב כלולה גם עין טובה. לב טוב אוהב לעשות טוב, לעזור לאנשים, להיטיב. ועין טובה מסתכלת על האחרים ומחפשת את הטוב ורואה את הטוב שבהם. והעין היא פועלת, העין היא כוח פעולה חזק מאוד. אנחנו לומדים את זה מהצד השני, עין רעה. חז"ל אומרים שעין רעה היא מזיקה. אדם מסתכל על קמה של חברו, הוא יכול להשפיע שהקמה הזאת תינזק. יש לעין כוח.

חז"ל המשילו את העין לעיני העדה, תלמידי חכמים, החכמה מתבטאת בעין, בהבנה. אבל כפשוטו, אדם מסתכל בעיניים הגשמיות שלו על דברים גשמיים והוא יכול להזיק בעין רעה. ואנחנו יודעים שמידה טובה גדולה ממידת פורענות פי חמש מאות. אז עין טובה פועלת לטובה. כשאדם מסתכל על האחר על המעלות שלו, על הטוב שלו, הוא מגדיל את המעלות שלו ואת הטוב שבו, ועושה אותו יותר טוב. ואם מסתכל בעין רעה, הוא עושה את השני יותר רע. ואפשר להסתכל בעין טובה גם על אנשים שיכול להיות שהמעשים שלהם לא נראים כל כך טוב, אבל כשיודעים לראות את הצד הטוב שיש בהם, ולהפוך את הצד הטוב שבהם לעיקר, זה משפיע ופועל על הדברים לטובה. אתה רואה משהו שמאחר, מה זאת אומרת לאחר - זה לא בסדר, צריך לבוא בזמן, אבל אתה מלמד זכות, בטח הייתה לו איזו סיבה. לא תמיד לפרש את הדברים באופן שלילי. צריכים

להסתכל בעין טובה על כל מעשה שאדם עושה, וכשאתה מסתכל בעין טובה, אתה פועל לטובה.

ויותר מכך, אם אדם יש לו עין טובה זה סימן שהוא טוב, כי מי שהוא טוב הוא רואה טוב. וככל מה שהוא יותר טוב, הוא רואה יותר טוב. זה לא רק פועל על אחרים, זה לא רק טוב לאמץ את המידה הזאת, המידה הזאת היא מידה בפנימיות של האדם, אדם טוב עושה טוב ורואה טוב, והוא רואה גם אצל אחרים את הטוב. הנקודה השנייה וכמובן שהדברים קשורים אחד לשני, לימוד זכות והשכנת שלום בין אדם לחברו ובין איש לאשתו.

כבר סיפרתי על הקמת אולפנת רעיה, שזכיתי שהיא תיקרא על שם אימי זיכרונה לברכה. לאחר השבעה על אמי זיכרונה לברכה, באו אלי אברך ואשתו, ואמרו לי שהם רוצים להקים כאן אולפנה תורנית אולפנה מיוחדת. אמרתי להם, על יד הישיבה להקים אולפנה? הם אומרים, אנחנו חושבים שזה טוב, אמרתי זה לא שייך, אולי בפסגות, או במקום אחר. הם הכירו את המשפחה שלי בתל אביב, הוריהם גרו בשכנות להורי. והם אמרו שחשבנו להקים את האולפנה על שם אמא שלך, והם מסבירים שמגיע לה שתיקרא אולפנה על שמה, כי הייתה תמיד משכנה שלום בין השכנים. גם שכשהיה פעם סכסוך קשה בין השכנים, היא הלכה מאחד לשני עד שהצליחה להשכין שלום. אחרי שהם אמרו לי את זה, מה הייתי יכול להגיד, לא הייתה לי ברירה... אבל ב"ה החששות שלי נתבדו. וב"ה שאין בזה קשיים. יש מצווה לכבד את האמא גם אחרי עלייתה למרומים, והמעלות שהיו לה, אלו באמת מעלות שצריכים לאמץ אותן, להיות עם עין טובה ולהשכין שלום, ואני משתדל מאוד להמשיך בדרך הזאת.